

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2553 จากจำนวนประชากร 67.4 ล้านคน มีผู้สูงอายุสูงถึง 8.01 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของประชากรทั้งหมด (www.dailynews.co.th) ในปี 2554 จำนวนผู้สูงอายุจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร มีจำนวนทั้งสิ้น 8 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ และในระบอบเวลาอีก 18 ปีข้างหน้า จะมีผู้สูงอายุไทยจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นประมาณ 17 ล้านคนเศษ หรือคิดเป็นร้อยละ 25 ของประชากรทั้งประเทศ (www.matichon.co.th) กล่าวได้ว่าในคนไทยทุก ๆ จำนวน 4 คน จะมีผู้สูงอายุรวมด้วยจำนวน 1 คน โดยอัตราการเติบโตแบบทวีคูณของจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยจะมีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วเป็นลำดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ สาเหตุที่ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอาจเป็นเพราะ มีอัตราการควบคุมการเกิดของประชากร และการเข้าถึงสาธารณสุขที่ไปทั่วถึงและครอบคลุมในทุกพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) คาดการณ์ว่าในปีพ.ศ. 2567 ไทยจะมีประชากรเพิ่มเป็นกว่า 70 ล้านคนโดยในจำนวนนี้เป็นผู้ที่มีอายุ 65 ปี คิดเป็น 15% จากปัจจุบันอยู่ที่ 10% ของประชากรทั้งหมด และอัตราเด็กเกิดใหม่อยู่ที่ 12% จากปัจจุบันอยู่ที่ 20% และ ประชากร 1 คน ต้องดูแลผู้สูงอายุ 2 คน (www.cps.chula.ac.th)

หนึ่งในปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุคือ ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ซึ่งเป็นภาวะที่เกิดขึ้นได้ในผู้สูงอายุทั้งเพศชาย และเพศหญิง ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่ หมายถึง การที่มีปัสสาวะรั่วไหลโดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งมากพอที่จะทำให้เป็นปัญหาในการเข้าสังคม หรือเป็นปัญหาทางสุขภาพ และอนามัย อาการกลั้นปัสสาวะไม่อยู่ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตตามปกติ เป็นปัญหาที่บั่นทอนคุณภาพชีวิตในสังคม การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตประจำวัน ปัญหาต่อสรีระร่างกาย และสุดท้ายยังส่งผลทำให้เป็นปมด้อยต่อสภาพจิตใจ จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) พบว่าสตรีวัยหลังหมดประจำเดือนในโรงพยาบาลต่างๆ มีปัญหาเรื่องการกลั้นปัสสาวะ เช่น โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ร้อยละ 75.3 โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ร้อยละ 89.3 การใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปที่ใช้แล้วทิ้งเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ปัญหาภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ในปัจจุบันพบว่าผู้สูงอายุมีอัตราการใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปเพิ่มมากขึ้น โดยพบผ้าอ้อมสำเร็จรูปถูกทิ้งเป็นขยะจำนวนมาก จากการเก็บสถิติของเครือข่ายการดูแลสิ่งแวดล้อมของผู้หญิง (WEN) ในประเทศอังกฤษพบว่า มีผ้าอ้อมสำเร็จรูปถูกทิ้งให้เป็นขยะในแต่ละปีมากถึง 3 พันล้านชิ้น (<http://www.allmomkid.com>) ปัญหาที่ตามมาคือ การกำจัดขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปดังกล่าว ขยะที่มีองค์ประกอบซับซ้อนและอยู่ทนนานในสิ่งแวดล้อม กำลังมาเป็นปัญหาในการกำจัด ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสามารถอยู่ทนในสิ่งแวดล้อมได้นานถึง 450 - 500 ปี (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล)

เมื่อพิจารณาเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่าผ้าอ้อมสำเร็จรูปส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดทั้งวงจรชีวิต ผ้าอ้อมแต่ละชิ้นประกอบด้วย พลาสติก สารดูดซับน้ำและความชื้น สารฆ่าเชื้อโรค และเยื่อกระดาษฟอกขาว โดย พลาสติกที่ใช้กันน้ำด้านหลังและใช้สำหรับหีบห่อนั้น ต้องใช้ก๊าซธรรมชาติ ที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ปริมาณกว่า 2,800 ลูกบาศก์เมตร หรือใช้พลาสติก 82,000 ตัน ใช้สารโซเดียมโพลีอะคริเลต ซึ่งมีคุณสมบัติดูดซับน้ำได้มากถึง 100 เท่าของน้ำหนักตัวเด็ก แต่อาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้ สีขาวของผ้าอ้อมเกิดจากกระบวนการฟอกด้วยคลอรีน ทำให้เกิด สารไดออกซิน ซึ่งเป็นสารพิษที่สลายตัวยาก และเป็นสารก่อมะเร็ง และทุกปี ต้นไม้ 1,000,000,000 ตัน จะถูกตัดเพื่อนำมาผลิตเยื่อกระดาษสำหรับทำเป็นผ้าอ้อมใช้แล้วทิ้ง และนอกจากใช้เวลาในการย่อยสลายกว่า 500 ปี แล้วยังเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคและมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม เพราะซึมซับสิ่งปฏิกูลเอาไว้ ผ้าอ้อมอนามัยที่ใช้แล้วเป็นขยะติดเชื้อที่โรงพยาบาลต้องรับผิดชอบค่ากำจัดขยะ ในอัตรา 8 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งในแต่ละเดือนโรงพยาบาลต้องจ่ายค่ากำจัดขยะติดเชื้อมากกว่า 40,000 บาท (<http://bppbh.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>)

มีการรณรงค์ให้ใช้ผ้าอ้อมธรรมดาที่ใช้แล้วซักใหม่ได้ แทนผ้าอ้อมสำเร็จรูปที่ใช้แล้วทิ้ง เช่น "กลุ่มรณรงค์ใช้ผ้าอ้อม" หรือ "Real Diaper Association" ก่อตั้งขึ้นเพื่อชักชวนให้ประชาชนหันกลับมาใช้ผ้าอ้อมธรรมดาแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจจะสะดวกสบายน้อยกว่า เพราะต้องเหนียวกับการเปลี่ยนผ้าอ้อมบ่อย ๆ แต่ไม่ต้องเสี่ยงกับการเป็นผดผื่น และหลีกเลี่ยงต่อการเป็นภูมิแพ้ที่อาจเกิดจากสารเคมีและฝุ่นละอองในผ้าอ้อมสำเร็จรูป ช่วยลดค่าใช้จ่าย ไม่ก่อให้เกิดขยะติดเชื้อ ขยะที่ย่อยสลายยาก และช่วยลดปัญหาขยะล้นโลกได้ (สำนักงานสหกรณ์กรีนเนท <http://www.csri.or.th/project/environment/72>) ซึ่งการรณรงค์ดังกล่าวยังมุ่งประเด็นของผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับเด็กเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้ใหญ่ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในสังคมไทยก็กำลังเป็นปัญหาของประเทศเช่นกัน แต่ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้ใหญ่ยังมีไม่มากนัก ทั้งประเด็นของปริมาณการใช้ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้ อัตราการเกิดขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป แนวทางการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป และ ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้นวัตกรรมผ้าอ้อมเพื่อลดปริมาณขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจปริมาณการใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
3. ศึกษาอัตราการเกิดขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
4. ศึกษาแนวทางการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
5. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
6. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้นวัตกรรมผ้าอ้อมเพื่อลดปริมาณขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ทั้งชายและหญิง
2. ศึกษาผู้สูงอายุที่อยู่บ้านพักคนชราในเขตกรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑล

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ผ้าอ้อมสำเร็จรูป หมายถึง ผ้าอ้อมที่มีวัสดุดูดซับของเหลว แบบเดียวกับที่ใช้ในผ้าอนามัย และสามารถป้องกันน้ำซึมออกมาได้ ส่วนใหญ่จะใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง มีลักษณะคล้ายกางเกง

ผ้าอ้อมสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง หมายถึงวัสดุที่ใช้ห่อหุ้มร่างกายในส่วนองระบบขับถ่ายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่อยู่ในบ้านพักคนชราในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งหน่วยงานของรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน

เจ้าหน้าที่ หมายถึง บุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในสถานดูแลผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งหน่วยงานของรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะจากผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ
2. ข้อมูลที่ได้ ได้แก่ ปัญหาที่แท้จริงของการใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปในผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมเรื่องปริมาณการใช้ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ อัตราการเกิด แนวทางการจัดการ และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการใช้นวัตกรรมผ้าอ้อมเพื่อลดปริมาณขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูป สามารถใช้กำหนดรูปแบบการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปในผู้สูงอายุ อีกทั้งสามารถนำไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปในผู้สูงอายุให้มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจนมากขึ้น
3. เพื่อเป็นแนวทางแก่ชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปในผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผลการศึกษาอาจเป็นประโยชน์ในการจัดการปัญหาขยะผ้าอ้อมสำเร็จรูปในผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา หรือบุคคลอื่นทั่วไปที่สนใจอีกด้วย